

jsou v dané době na určitém místě podmínky prosperity, dle živé, potřeby a ne dle vycvičeného systému.

Že k těm příznivým okolnostem, pokud nejde o výroby docela nové, může náležeti i očekávaná přednost před cizími výrobky u soukromného obyvatelstva, rozumí se samo sebou. Lze tu mluvit o výbojnosti, o dobývání německého průmyslu? Nesmí snad proto že některého odboru časově dříve se zmocnil kapitál německý, zakládán býti vůbec žádný podnik český, ale ovšem snad francouzský nebo anglický? Smí německému továrníku, obchodníku atd. povstati deset nových konkurentů německých, třeba sebe neloyálnějších, ale ani jediný český, třeba nejsolidnější? Nesmí snad tento nový podnik český odvolávati se u soukromenců na svou povahu českého podniku, nýbrž jen lákati zákaznictvo jakoukoliv jinou reklamou, třeba podvodnou? Dryáčnická reklama ve výkladní skříni, v insertech a pod. je dovolena — označení jako »český závod« nikoliv? Jaký je v tom všem právě německý šovinism národní!

A dále i s naší strany: jaká zase hyperbola mluvit o »dobývání« průmyslu německého! Německého průmyslu nedobudeme nikdy, protože nikdy nesprovedíme se světa tu sumu kapitálu a inteligence, která v něm od mnoha desítek let je nahromaděna. A rozumně nám o to ani jíti nemůže, my můžeme jen usilovati o to, abychom při dalším a neustávajícím rozvoji průmyslu nestáli jako do nedávna jen se založenýma rukama, abychom naproti pokroku německého průmyslu, jehož nezadržíme, s napjetím všech sil kapitálových i technických doháněli své opozdění a domáhali se relativně vždy většího podílu na průmyslovém ruchu českém a vůbec rakouském tak, abychom sami zaměstnati mohli všechny své příslušníky a opatrovati co možná všechny své potřeby. A že tento cíl hoden je snažení všech poctivých lidí v národě, právě Němci (List, Weber, Eheberger a jiní) svým krajanům dokazovali co nejdůrazněji a nejvřeleji!

Výhledy do vývoje naší organisace maloživnostenské.

V naší maloživnostenské domácnosti připravuje se obrat; připravuje se tiše, nehlučně, víc vnitřně, ale — doufáme — tím jistěji. Diagnosa jeho bude se zdáti snad dosud dosti odvážnou, ale jsou tu již známky, které o správnosti její pochyby skoro vylučují. Zá-

leží nám jako upřímným, leckdy bezohledně otevřeným přátelům a ne prázdným pochlebovačům a uspavačům maloživnostnictva na tom, ověřiti veřejně a snad i protikritikou správnost této diagnosy a sdělíme stručně některé známky, které nás k ní vedly.

V prosinci minulého roku měl jeden z našich mladších národních hospodářů v duševním středisku naší organizace maloživnostenské, pražské Řemeslnicko-živnostenské besedě, přednášku o organizaci výroby maloživnostenské. Přednáška — věcně, ostatek ryze moderního směru — zajímá nás tu hlavně jen způsobem svého přijetí. Způsobem nepokrytým, nedvojsmyslným, ano lze říci mužně bezohledným hlásala odhození starocechovního praporu i s archou úmluvy průkazu způsobilosti a na místě toho všeho modernisaci řemesel energickou svépomocí a solidním sebevzděláním, a byla v centru organizace, odkud co chvíli zaznívají k nám bitevní hesla zcela opačná, přijata bouřlivým potleskem. Tak aspoň zaznamenávají — patrně na základě oficiálních informací — souhlasně referáty našich listů, a nečetli jsme dosud proti tomu nijakého ohrazení z kterékoli strany jménem stran starocechovních; nebylo po něm stopy ani v samé debatě, která o přednášce se rozvinula a na níž brali podílu i přední zástupci směru poslednějšího.

Skoro současně objevil se v orgánu Zemské jednoty společenské — již stojí v čele skorem tytéž osoby jako uvedené besedě — ostrý polemický článek, namířený proti jednomu z referentů rubriky Rozhledů hospodářských v tomto listě pro zprávu, jakou podal o představení se nově jmenovaného instruktora českých živnostenských společenstev v téže jednotě. Není naší věcí, na tuto polemiku odpovídati; také není to obsah její, který nás zajímá, ale neočekávaná pointa, v níž polemika — sama sebe podlamujíc — vyznívá a kterou tuto doslovně klademe: »...jest třeba, aby se živnostníci přestali spoléhati na pomoc cizí; naopak, aby sobě sami navzájem hleděli pomoci. Pak jim také mohou býti úplně lhostejny posměšky různých velice učených sociologů.« (Dotyčný referát narazil totiž nejen svým obsahem proticechovním, ale také svým ironisujícím tónem.) Sociologové rozumějí se tu patrně ti, kdo nevěří v životaschopnost starocechovního řemesla a hlásají to, co hlásala přednáška na prvním místě uvedená a co mimoděk uklouzlo jako upřímný povzdech od srdce i pisateli polemiky. Pravíme to beze vší škodolibosti; jsme za těchto několik řádek — třeba z rámce polemiky docela vypadávají — upřímně povděční jako za další cenný příspěvek ke své diagnose zpředu ohlášené.

A — do třetice — několik dní před tím v listu pisatele této polemiky (Český klempíř) objevil se článek pod názvem »Dorost — budoucnost řemesla«, který nejbezpečnější záruku budoucnosti řemesla spatřuje ne v domáhání se pomoci zvenčí (kteréž právě ironisoval referát shora zmíněný), ale v solidní a soustavné výchově inteligentního dorostu řemeslného k jeho budoucímu povolání.

To jsou některé — namátkou vybrané — známky obratu, který domníváme se rozpoznávat, a ovšem teprve v zárodcích. Každou chvíli může se přivaliti vlna dominujícího dosud proudu starocechovního; vrcholky tohoto lepšího poznání pod ní zmizí, aby se však objevily zas, jakmile voda opadne. Viděli jsme právě tyto dny o prosincovém manifestačním sjezdu českého řemeslnictva a živnostnictva v Praze (za přítomnosti delegátů polských a slovinských) takovou nehoráznou vlnu, která všechno všudy zalila proudy nejasného, v neurčitěm horování se ztrácejícího nadšení; i ta opadla a vrcholky zase osychají. Než se přivalí znovu v podobě projektovaného letos všeslovanského sjezdu řemeslnického, bude snad dost času, upravit ji řečiště, aby byla skutečným požehnáním a nezanechala po sobě pouhé bařiny, k čemuž dovolíme si se svého, na témž sjezdu vysmívaného stanoviska »theoretického a sociologického« níže několik poznámek.

Zatím vracíme se ještě ke své diagnose. Známky námi uvedené jsou nám proto symptomatickými, že tu jde o projevy, zjednavší si průchodu veřejně. Soukromě jest, jak ze zkušenosti víme, na tyto věci leckde dost nepředpojatého a zdravého názoru, který se však neodvažuje plouti proti proudu. Účtovat lze ovšem jen s tím, co vysloveno veřejně oficiálními representanty organisace, ať tomu dali souhlas víc jen mlčky (1. případ), nebo spíše jen se podřekli (2. případ), anebo konečně míří skutečně a upřímně na nové cesty (3. z případů námi uvedených). Ale ať tomu je tak nebo onak, ve všech případech slyšíme tu řeč kruhům, z nichž vychází, tak na pohled cizou, a při tom přece tak určitou, že nelze víc popírat, že se tu něco připravuje, něco rodí.

Připravuje se to, zdá se nám, velice příbuzným způsobem, jako se připravoval novější obrat v sociální demokracii od staré politiky revoluce k evoluci, k povolné reformě. Jako tam, tak i zde předpoklad celého hnutí agitačního: neodvratný rozklad a zkáza středního stavu, nenastaly a opravdové hlavy tu i tam musily si to upřímně přiznati.

Nezmizelo řemeslo, třeba je tisíce ohnivých řečníků v tisíci naučených nebo odposlouchaných řečech — naivnější mysli to snad

i upřímně — kladli násilím, za živa, do hrobu. Je to v životě jako v ostatní přírodě; změnil se jen ráz vegetace, staré odumíralo, nové se rodilo a plnou, bujnou silou hlásilo se k životu. Tento přírodní proces odehrává se od delší doby ve výrobě řemeslné; odumírá staré cechovní řemeslo, dřív hlavní pilíř středního stavu, a budova společenská se přece neřítí, protože ji podepřely nové, svěží, silné kmeny moderního středního stavu, které mezitím za nového pořádku věcí vyrostly a sesílily a k nimž chtěj nechtěj přičísti nutno i celou řadu moderních nebo zmodernisovaných řemesel.

Nezmizeli zámožní řemeslníci. Čilí, světa zkušení a pilní napořád vypracovávají se k velkým dílnám, mnohdy i k nenáviděným továrnám, specialisují se, pokračují technicky a komerčně a prospívají; žebříček hospodářského avancementu nebyl přerýznut moderní kapitalistickou velkovýrobou. Tento elitní sbor v řemeslnictvu přitahuje k sobě všechnu lepší jeho mizu a drobí se neodvratně od ostatního tělesa maloživnostenského, poněvadž spěje výš, za moderním pokrokem, kdežto ono táhne jej olověnou tíží do cechovního podsvětí, kde není proň ani místa ani vzduchu. Tento drobivý proces pozorovati lze v malém při každém jednotlivém společenstvu, vedeném starocehovně.

Poznání toho všeho a mnoho jiného, co s tím souvisí a je dostatečně známo, nutí lepší hlavy ke skepsi o účelnosti dnešního vzdoroprogramu starocehovního; a tu jsme u příčin uvedených námi známek obratu, který očekává teprve svého maloživnostenského Bernsteina.

Budeme naň asi čekati o něco déle, než na sociálnědemokratického, protože musí — jako tam — obrat vytrysknouti ze samých vůdčích hlav dnešního ruchu maloživnostenského, odnikud zvenčí, a málo z těchto hlav je dosud vyškolené a disciplinováno k přesnému a střízlivému probírání otázek hospodářských; málo je tu skutečné, věcné, živé diskuse pro samý balast parádních čili manifestačních schůzí, sjezdů atd. na jedné a cechovní řevnivosti mezi jednotlivými řemesly na druhé straně; není tu krátce dosud té výhně duševní práce, v jaké jen může pod údery tříbicích se názorů konečně uzrání ocel reformy, jak tomu bylo u sociální demokracie.

*

A zdá se, že se z těchto sociálně-demokratických paralel asi nedostaneme. Budou nám leckde snad, kde není na věc dost samo-

statného a nestranného názoru, spíš škoditi, ale vnucují se zas, jakmile přicházíme k druhému bodu dnešní své opozdžené novoroční úvahy: chystanému letos všeslovanskému sjezdu řemeslníků a živnostníků, jenž byl usnesen na shora zmíněném pražském živnostenském sjezdě — netřeba připomínati, že manifestačním. Dle zprávy »Věstníku« Jednoty ze dne 15. m. m. bylo účastenství polských a slovinských delegátů ohlášeno teprve asi 14 dní před samým sjezdem; zrála-li již v té chvíli myšlenka sjezdu všeslovanského, není nám známo, na každý způsob nedal se v tak krátké době sestaviti než zcela všeobecný plán jeho, a schůze vyvinula se pak vlastně v jakýsi velice srdečný projev vzájemnosti všeslovanské, mimo jiné i na poli hospodářském. Sjezd sám ovšem také nebyl místem k tomu, aby hned navrhl určitější program projektovaného všeslovanského sjezdu živnostenského; co z debaty dle zpráv našich listů bylo lze vyčísti, má víc pointu politickou (decentralisaci organisace živnostenské, zemské zákonodárství živnostenské) než hospodářskou. Ale od sjezdu očekává se směrodatnost, pozitivní práce a pronikavá organisace, jak se hlavní řečníci vyjadřovali, a i když referáty našich listů nijak určitěji se tu nevyjadřují, není příčiny pochybovati o tom, že sjezd, bude-li obeslán, je (i přes své, jak se nám zdá, přece jen převahu mající politické ostří) vhodnou půdou pro projednání životních hospodářských otázek stavu maloživnostenského a snad i dohodnutí se o společném postupu v jednotlivých věcech. Snad se budeme v tom zdát optimisty; ale předpokládáme tuhou přípravu sjezdu se strany všech účastněných, protože debata zdála se vylučovati jakýsi sjezd zase jen manifestační bez věcného hospodářského výtěžku. Na druhé straně ovšem — abstrahujeme-li zase od politického ostří sjezdu proti společenstevní organisaci říšské ve Vídni — bude dost těžkým výběr hospodářských otázek a zájmů, společných živnostníku Charvatu, Slovinci, Poláku, Čechovi atd.; sjezd sám kladl důraz na větší účelnost individualisujícího zákonodárství zemského proti říšskému i ve věcech živnostenských vzhledem k místním různostem těchto zájmů. Zbrojnice novocechovní má sice jinak dost efektních zbraní, které by se na sjezdu mohly zaskvěti a sjednotiti zastoupené národy k společné přísaze, na př. proti velkokapitálu atd., ale to by pak byla zas jen pouhá manifestace a ne to, co se dle slov shora uvedených zamýšlí. Projekt importu českého zboží na slovanském jihu a naopak, o němž rovněž na sjezdu stala se zmínka, je ovšem v této všeobecnosti příliš fantastický, zavedení všeslovanského »Svůj k svému« stejně mlhavé, tak

že pokud se týče seriosního hospodářského programu letošního všeslov. sjezdu leží před námi vlastně bílý list.

My na tento bílý list se své strany píšeme — snad je to dovoleno — rozpravu o evidenci a regulaci přílivu učňovského ke všem řemeslům bez rozdílu. To je ona druhá socialistická reminiscence: tuhá organisace nabídky celé řemeslné práce jako regulator její ceny. Ta ovšem byla ideálně provedena u starých cechů; rozumí se, že organizaci toho způsobu jako nenávratnou na mysli nemáme. Stačí ostatně i jen pohlédnouti, jak i řemeslům, zdánlivě obrněným průkazem způsobilosti proti přílišnému přílivu konkurence, učňové jenjen prolétávají útroby, po vyučení ihned vyvrženi jako přítěž a zaměňováni za novou lacinou stravu učňovskou — aby se vidělo, že v dnešním řemeslnictvu není vůbec toho, řekli bychom patricijsky vážného nazírání na důležitost svého stavu a opravdovosti ve všem, co se týče jeho povznesení přítomného a budoucího, kteréž vlastnosti právě nerozlučně provázely staré cechy v době jich skutečného, skvělého rozkvětu. Dnešní řemeslnictvo žije nervosně, ode dne ke dni v nouzi i nadbytku, jak to doba s sebou nese; materiál učňovský, který mu přitéká pod ruku, uchvacuje dnes dílna maloživnostenská stejně mechanicky jako stroj tovární, aby jej po uplynutí doby výuční ohromným obloukem odhodila mezi rostoucí masu dělnictva, která za několik málo let snad v téže ulici bude jí činit nejšpinavější konkurenci jako polovzdělaný mistr, nebo jako štukverkář, nebo konečně jako dělník tovární, nebylo-li lze jinde se uchytiti. Jak nesnesitelný musí tu být poměry, vidět nejlépe ze stížností dělnictva nejrozličnějších oborů, které nařiká na rapidní přírost nabídky pracovních sil továrních následkem této fabrikace učňů se strany řemeslníků (ze které ostatně žije i většina společenstev). V letech příznivějších značná část tohoto přírostu zařídí si vlastní dílny, a pak je nárek: hyneme, pohltí nás velkokapitál, židovský nežidovský, továrna, konfekcionář — a zatím, kdo seje vítr, bouří klidí. Řemeslnictvo se dává nadprodukcí svého dorostu, jež samo vyvolává.

Je-li dnes na př. řemeslo obuvnické v Praze obecně za tak nevýnosné pokládáno, že nelze ani dostat učenníka, je to přirozená reakce, a jak se zdá, mistři i při nedostatku učenníků obstojí a musí obstáti. Kdyby řemeslnictvo bylo skutečně organisováno a ne jenom sespolkařeno, bylo by bývalo v čas informováno o povážlivém přílivu učňů nad potřebu pravděpodobné budoucí poptávky,

a bylo by jej v čas rozumným, ovšem nenásilným způsobem (poučováním rodičů atd.) stavilo samo.

Co to je, stopovati situaci trhu pracovního, může se řemeslnictvo učit od dělnictva. Musilo by pak ovšem také řemeslnictvo organizováno být odborově (snad při zemských jednotách, jak se právě teď na př. mluví o svazu obuvníků) a pak stopovat přesně a pravidelně pohyb konsumu i pohyb přírostu učňů; ústřední organizace by pak dirigovala přebytečný příliv učňů z přesyceného odboru k vhodnému odboru jinému, hledíc ovšem vždy k přípravě i nadání učňů. Každé jednotlivé společenstvo dostávalo by od ústřední organizace pravidelně takovou zprávu o povětrnosti na trhu, aby mohlo dáti konkrétní radu, které obory řemesla pro nejbližší léta poskytují relativně nejlepší vyhlídky a před kterými dlužno přímo varovati, buď jako přesycenými, buď jako již definitivně velkovýrobě podléhajícími atd. Pak by přestaly ty hekatomby učňů, bez rozmyslu na to či ono řemeslo dávaných a předem odsouzených k tomu, aby dělali po celý život obraz neodvratného odumírání jednotlivých řemesel ještě trapnějším, třeba o dům dále byla by po jejich práci vděčnější poptávka, kdyby jim nestál ovšem zase v cestě speciální průkaz způsobilosti. Než o tom již jsme se jinde zmínili dostatečně.

Zamezení dnešní fabrikace učňů a přecpávání tím jednotlivých řemesel, třeba předem již vývojem moderní techniky k zániku odsouzených, — menší, ale elitní dorost, vlohami i předběžným vzděláním, který pak ovšem domůže se právem vyšší míry životní, — a ponenáhle, ale soustavné převádění nadaného dorostu učňovského, který nelze odmítnouti, od přesycených řemesel starého světa k řemeslům nové doby, majícím pak ovšem plný nárok na podporu moderní státní politiky průmyslové: to je jádro moderního programu maloživnostenského, jehož provádění může život našich společenstev vskutku galvanisovati. Kdyby snad mimo nadání došlo k jednání o tomto programu na letošním sjezdě všeslovanském (ač to je pro nás leda v druhé řadě důležité), doplnil by se vhodně cestováním, resp. výměnou učňů k rozšíření jich obzoru a pod. To by mohl pak snad býti reální základ vysněného mezislovanského »svůj k svému«. Resoluce sjezdu ne.

Pohovořili jsme si, jak při novém roce bývá zvykem; nic víc. Co všechno nás dělí od těchto plánů, snad lépe snů! Jedno jsme už naznačili: nedostatek vážnosti a opravdovosti starocechovní. Druhé je dosavadní nevyškolenost řemeslnictva ve vážné odborové organizaci pro přílišnou přeškolenost ve spolkaření a politikaření. A třetí,

co tento nedostatek sesiluje, jest odpuzování inteligence od spolupracovníctví (jako pracuje inteligence na př. společně s dělnictvem) se strany maloživnostenstva pro zaslepené cechovní kastovníctví. O tom už byla v těchto listech řeč s jiné strany. Neškodí poukázati k tomu znovu. Dělníci všech národů byli si toho dobře vědomi, že masy jich jsou nezpůsobily vésti samy — vedle denní lopoty — své záležitosti zdárně ve víru doby, vyžadující upjaté pozornosti a schopných rukou. Nahlédli, že musí uvolniti část své neb mimodělnické inteligence s nimi sympatisující, aby mohla nepřetržitě vésti jejich záležitosti. Našli tuto inteligenci, dovedli ji upoutati a pochodili při tom. Mezitím, co oni pracovali, inteligence za ně myslila a jednala. Kolik honů jsou dnes v organizaci před maloživnostenstvem a oč vyšší je průměrné niveau jich obzoru, jich debat před maloživnostenskými!

I do řad maloživnostenských bude inteligence slaviti svůj vjezd, tak jistě, jako že již kdesi vypracovává se neznámý dosud maloživnostenský Bernstein.

Inteligence s nimi půjde ráda, jakmile uvidí, že v nich konečně zlomen jest vliv těch, kdož inteligenci a řemeslo vůbec chtěli vylučovati.

V lednu 1900.

Dr. Rudolf Pilbauer.

MENŠÍ ZPRÁVY.

Karel Menger.

Dvorní rada Karel Menger, profesor národního hospodářství na universitě vídeňské, dovrší v pátek dne 23. února věku svého rok šedesátý. Přátelé a ctitelé, především bývalí žáci, oslaví při té příležitosti učence a akademického učitele, jehož jméno náleží v přítomnosti k nejzvučnějším mezi jmény předáků toho oboru. Mluví-li se dnes v odborném světě vědeckém s nemalým uznáním o rakouské škole národohospodářské, zvláštním směrem a povahou badání rázovitě vynikající, připsati jest to Mengrovi jakožto tvůrci a náčelníku jejímu. Třeba se mezi nynějšími literárními pěstiteli národohospodářské vědy u nás Čechů bezprostředních žáků Mengrových takměř nenalézalo, přece není mezi nimi také asi žádného, aby nebyl ze spisů Mengrových a předem z hlavního jeho díla methodologického čerpal, ne-li víc, aspoň mocné podněty k novému přemýšlení a k správnějšímu proniknutí methodologické stránky společenských věd vůbec a národohospodářské zvlášť. Ba jsou mnozí mezi námi, kteří nepokrytě vyznávají, že teprve studiem tohoto díla a hojné literatury jeho podnětem probuzené vyvedení byli z dosavadní nejistoty vlastní a